

Lezing

Johannes 14, 1-6

Overweging

Bij mij ging het allemaal aan elkaar raken en door elkaar heen lopen. Ons gesprek over de betekenis van Jezus voor ons. Al datgene dat ik las over het milieu waarin het Johannesevangelie is ontstaan. En de krantenartikelen en de discussies van deze weken. Steeds gaat het om beelden die wij hebben van de ander of die de ander heeft van ons. Steeds gaat het om polarisatie. Steeds gaat het om omgaan met meerstemmigheid. En dus besloot ik om ook in de viering van vandaag heel de kluwen aan associaties mee te nemen en het omgaan met meerstemmigheid tot thema te maken.

Allereerst ons gesprek van die avond. Respect was hier een belangrijk thema. Dat bleek toen wij tijdens het gesprek ook raakten aan de pijn van je soms niet verstaan of gerespecteerd te weten in wat je na aan het hart gaat. In wat je heilig is. Wat de eigen geloofspositie ook is, steeds gaat het om de ervaring dat de eigen door de jaren heen kritisch bevraagde en gegroeide en doorleefde en misschien ook doorleden geloofshouding werd bejegend onder het voortekenen van een 'nog niet'. 'Je hebt je hart gewoon nog niet aan Jezus gegeven!', als de te makkelijke reactie die geen recht doet aan de vroomheid en aan de gelovige arbeid achter de kritische en vragende houding. Of, 'Je bent gewoon nog naïef gelovig!' als een te makkelijke reactie die niet ziet dat achter de overgave aan het geheim, de overgave aan wat ons kennen te boven gaat, een lange intellectuele weg van uiterst kritisch zoeken en vragen ligt. En dat de overgave aan het geheim resultaat is van deze weg. Bewuste beslissing en tegelijk genade, geschenk. Paul Ricoeur spreekt in dit verband van een 'tweede naïviteit'. Een naïviteit dus, die overal doorheen is gegaan en die het resultaat is van alle kritische vragen.

En dan het evangelie van Johannes. De context van de geliefde en door hun exclusiviteit lastige woorden 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Niemand komt bij de Vader dan door mij', die context is de context van een gesloten gemeenschap. Wij weten er weinig over, de Nieuw-Testamenticus Peter Tomson noemt de 'geheimzinnigheid van het vierde evangelie onverbiddelijk'. Wat we denken te weten is dat de groep waarbinnen het evangelie is ontstaan, zich in de loop der tijd steeds meer ging afzetten tegen een als vijandig ervaren buitenwereld. De denkwereld is gesloten en dualistisch en er is sprake van afstand tot, en van rivaliteit met de kring van mensen die in Petrus de leider van de nieuwe beweging in het spoor van Jezus zagen. Afstand tot de wereld van de drie andere evangeliën. En daarmee is er in dit meer Grieks georiënteerde evangelie ook afstand tot het milieu van Jezus zelf. Uit de soms felle en veroordelende taal van het evangelie blijkt een breuk met de Joden en met de joodse kerk in Jeruzalem. Een veroordelende taal die door de eeuwen heen verschrikkelijke gevolgen had.

En dan tenslotte het debat over corona en over vaccinaties van dit moment. Ik maak me zorgen over de toon waarop dit gesprek wordt gevoerd. Wat eigenlijk een uiterst complex veld is van wetenschappelijke bevindingen, van zeer diverse maatschappelijke belangen, van heel

verschillende zorgen, afwegingen en waarden van mensen, dat wordt al gauw teruggebracht tot een eendimensionale lijn van voor of tegen. Alle diversiteit en complexiteit van dat hele veld dreigt te verdwijnen in die ene dimensie. En zelfs bij die ene dimensie wordt de aandacht nog vooral gevestigd op de uiteinden. Het midden verdwijnt uit het zicht. Er wordt in stereotypen gepraat. Over en weer wordt de ander verketterd. Uitsluiting ligt op de loer en gebeurt.

Wat ik vandaag wil doen dat is een poging om aan de hand van een paar voorbeelden de ervaren ééndimensionaliteit als het ware wat uiteen te rafelen en haar op te rekken tot een divers en meerstemmig veld. Wat ik vandaag wil doen dat is een pleidooi houden om de neiging tot ééndimensionaliteit te weerstaan, ook daar waar dat lastig is. Een pleidooi om als maatschappij om te gaan met meerstemmigheid.

Meerstemmigheid dus. Laat ik beginnen met de meerstemmigheid van onszelf. Wij mensen zijn niet het ene subject, niet die ene eenduidige persoonlijkheid die wij misschien soms graag zouden willen zijn. Ons ik is meerstemmig, het is in gesprek met anderen. Ons ik ontwikkelt zich aan de goede en aan de zware dingen die op ons pad komen en ons ik ontwikkelt zich in gesprek. Met mensen. Met kleine en grote verhalen die ons zijn aangeraakt. Met onze cultuur. In onuitgesproken of uitgesproken gesprek met God. Ons ik is dialogisch van aard. Een mens uit één stuk zijn, heelheid, integriteit, dat betekent denk ik niet hetzelfde als éénstemmigheid. Wij zouden als mens arm zijn als wij werkelijk eenstemmig waren. Heelheid is denk ik eerder het onder ogen zien van al onze stemmen, het onderlinge gesprek van al onze stemmen en het levenslange zoeken naar richting en naar integratie waarbij niets wordt afgesplitst.

En ik denk dat wat voor ons mensen geldt, ook geldt voor Jezus, onze broeder. Ook hij is een mens in gesprek. Met mensen en met verhalen. Met een traditie. Hij is een mens in gesprek met God. En in het geloof cirkelen wij om het geheim van een nog grotere meerstemmigheid. Om het geheim dat ook God zelf in Jezus voor ons zichtbaar is geworden. Voor ons een gezicht heeft gekregen. Een naam. Een stem. Misschien mogen wij ook de 'Ik-ben'-woorden van Jezus vanuit dit geloofsgeheim verstaan. Ik ben het brood... Ik ben de deur... Ik ben het licht... Ik ben de weg de waarheid en het leven... Ik ben... Woorden met een in het Grieks opvallende nadruk. Een verwijzing naar de Godsnaam? Ik ben die ik ben?

En dan de meerstemmigheid in het evangelie van Johannes. Het beeld van een gesloten gemeenschap dat ik daarnet schetste was eenzijdig. Het doet aan de rijkdom van dit evangelie geen recht. Want ook dit evangelie is uiterst meerstemmig. Het bevat heel oude ervaringen die mensen in de ontmoeting met Jezus hebben gemaakt. En het laat alle stadia zien van de tragische ontwikkeling van de relaties. Alle stadia op de weg van een binnen-joodse discussie naar een anti-joodse polemieek. Het evangelie laat het trauma zien en de pijn van de breuk. En lastig als dit evangelie kan zijn, in de geheimzinnigheid die om dit evangelie heen hangt en in de meerlagigheid van de verhalen, is het Johannesevangelie een onuitputtelijke schatkamer aan spirituele wijsheid en schoonheid. Vindplaats voor Godzoekers.

En dan natuurlijk de meerstemmigheid van de Bijbel als geheel. Een hele bibliotheek vol ervaringen van mensen met God. Een hele bibliotheek vol van ervaringen van mensen met Jezus. Ervaringen die elkaar aanvullen, corrigeren en dragen. Zoals de exclusieve woorden uit onze lezing van vandaag worden aangevuld door de opvallende en soms felle terughoudendheid waarmee Jezus in het evangelie volgens Marcus juist van zichzelf afwijst om te wijzen naar God. Hoe kan het besef van meerstemmigheid ons helpen om in onze tijd met diversiteit om te gaan en om de neiging tot ééndimensionaliteit te weerstaan? Afsluitend vier suggesties: Allereerst: hoe lastig dat ook is als we steeds uiteindelijk binaire keuzes moeten maken – als individu, als maatschappij en ook als Ekklesiagemeenschap, wel of niet aanmelden voor de

vieringen bijvoorbeeld – weiger toch je uit het genuanceerde midden te laten verjagen. In een nieuwsbrief van *NieuwWij* houdt Fifi Schwarz een pleidooi voor de vrijheid van meningsuitstel. ‘Durf het te zeggen als je ergens te weinig van weet om erover te kunnen oordelen’, zegt zij. En: ‘meningsuitstel hoeft niet te leiden tot meningsafstel. Het biedt wel ruimte voor meningsverandering.’

Ten tweede: ‘In het huis van mijn vader zijn veel kamers’, zegt Jezus in onze lezing van vandaag. Woorden die graag worden uitgelegd als een waardering van diversiteit. Bij God is ruimte voor diversiteit. Eenstemmigheid is geen ideaal, ook niet van een maatschappij. Ook al zijn de vele kamers in onze samenleving niet door dichte deuren van elkaar gescheiden en kunnen wij elkaar dus ook overal tegenkomen. Maar verketteren helpt niet. Proberen de ander te verstaan misschien wel. En het zien van diens pijn. Het feit van de open deuren in een geglobaliseerde wereld roept denk ik vooral de vraag op naar een wereldwijde vaccin-solidariteit...

Ten derde: misschien kan het associatieve verband dat ik in deze overweging leg wel behulpzaam zijn om de dynamiek in onze maatschappij te verstaan. Want ik denk dat niet alleen de vraag, toen en nu, naar de betekenis van Jezus raakt aan wat ons heilig is, maar dat ook het omgaan met corona daarom zo ingewikkeld is omdat het ons mensen zo raakt in wat ons na aan het hart ligt. Gezondheid. Veiligheid. Vrijheid. Zorg om dierbaren. Bij het omgaan met wat mensen na aan het hart ligt, met wat mensen misschien heilig is, past denk ik een houding van schroom. Weet dat je op heilige grond van mensen kunt staan. Banjer er dus niet zomaar doorheen.

Ten slotte: als dat klopt, dat het hier gaat om waarden die ons soort van heilig zijn, zou het ons dan misschien helpen als deze waarden waren ingebed in een grotere heiligheid? Als deze waarden zouden worden aangevuld, genuanceerd en gecorrigeerd en gedragen door een grotere heiligheid? Een heiligheid die dan denk ik niet alleen maar expliciet religieus moet worden geformuleerd maar ook vanuit een breed verstane en open spiritualiteit. Vraagt deze crisis ons om een nieuwe eerbied voor de heiligheid van de schepping en van alle schepselen? Dat wij mogen leren om elkaar en onze mooie aarde vast te houden.
Amen

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl